

Айзък Азимов

Смъртна присъда

– Тези приказки са преувеличени, да знаеш – усмивката на Бранд Горла издаваше неудобството му.

– Не, не, не! – стрелна го с розовите си, алби носови очи дребният мъж. – Дорлис е бил велик град преди хората да се появят в системата Вега. Той е бил столица на Галактическата Конфедерция, която е била по-голяма от нашата.

– Ами тогава да кажем, че е древна столица. Ще отбележа този факт и ще оставя другото на археолога.

– Археолози не са ни нужни. Онова, което открих, си иска своя специалист. Нали си в Борда?

Бранд Горла се измъчваше от съмнения. Погледът му го издаваше. Той си спомняше Тиър Реало от последната година в университета – едно дребно, бяло, саможиво човече, което стоеше все настрана и се спотайваше в собствените си мисли. Оттогава мина много време, но Бранд не можеше да забрави странния албинос. Това се набиваше на очи. Сега виждаше пред себе си все същия човек:

– Ще се постарая да ти помогна, ако ми кажеш какво искаш.

– Искам да изложиш някои факти пред Борда – погледна го сериозно Тиър. – Обещавах ли да го направя?

– Дори и да ти помогна, Тиър, трябва да ти напомня, че съм само младши член на Психологическия Борд – опита се да се измъкне Бранд. – Нямам голямо влияние.

– Трябва да дадеш всичко от себе си. Фактите говорят сами за себе си – ръцете на албиноса трепереха.

– Давай – примири се Бранд.

Човекът бе все пак негов стар съученик. Не бива да го съди прекалено строго. Горла се облегна на стола си и се отпусна. Светлината на Арктур проникваше в стаята през високите до тавана прозорци, но се разсейваше и омекваше от поляризиращото стъкло. Но дори и тази слаба слънчева светлина бе прекалено силна за светлите очи на дребното човече и то ги закриваше с длан, докато говореше:

– Живях на Дорлис двайсет и пет години, Бранд. Прониквал съм на такива места, за които никой не подозира, че съществуват. Намерих много неща. Дорлис научна и културна столица на цивилизация, която е била по-велика от нашата. Да, така е, особено що се отнася до психологията.

– Всичко от миналото ни се струва по-величаво – усмихна се снизходително Бранд. – За този ефект има теорема, която ще откриеш във всеки учебник за начинаещи. Първокурсниците я наричат „Теорема

ДСВ“. Тя се разшифрова като Доброто старо време, както знаеш. Но хайде, продължавай.

Тиър се намръщи заради отклонените от темата.

– Винаги можеш да отхвърлиш някой неудобен факт, като му лепнеш етикета „старомодно“ – той се пита да потисне наченките на подигравка. – Но ми кажи едно нещо. Какво знаеш за психологическото инженерство?

– Такова нещо няма – присви пренебрежително рамене Бранд. – Не и по законите на точната математическа наука. Цялата пропаганда и реклама е груба форма на безразборното Психоинженерство... но понякога то е невероятно ефективно. Навярно това имаш предвид.

– Съвсем не. Аз имам предвид истински експеримент в сегашни условия. С много хора, в продължение на години.

– Такова предложение вече бе обсъждано. На практика е неосъществимо. Нашата социална структура няма да издържи подобно нещо. А и ние не знаем как да осъществим ефективен контрол.

– Но древните жители са знаели достатъчно – Тиър потисна вълнението си. – И са умеели да установяват контрол.

– Поразително и интересно – отзова се вяло Бранд. – Но ти откъде знаеш?

– Намерих документи, които го потвърждават – изрече той и замълча, останал без дъх. – Цяла планета, Бранд. Един цял свят, заселен със същества, които са били под контрол във всяко едно отношение. Изучавани, направлявани, подлагани на експерименти. Не схващаш ли?

Бранд не забеляза нито един от обичайните белези за психическо разтройство. След по-обстойни изследвания...

– Сигурно си се подвел – отбеляза той с равен глас. – Такова нещо е напълно невъзможно. Не може човешки същества да бъдат ръководени ей така. Имах прекалено много въпросителни.

– Там е работата, Бранд. Те не са били хора.

– Какво?

– Те са роботи, позитронни роботи. Цял свят от роботи, Бранд, които не правят нищо друго, освен да се движат, да реагират на команди и да бъдат подлагани на изследвания от истински психолози.

– Това е лудост!

– Имам доказателства... светът на роботите все още съществува. Първата Конфедерация се разпадна, но светът на роботите продължи да съществува. Той все още съществува.

– От къде знаеш?

– През последните двацет и пет години живях там! – изправи се поривисто Тийр Реало.

Бордовият Магистър отхвърли официалната си дреха с червени ресни и посегна към джоба си за една дълга, неравна и определено неофициална пура.

– Абсурдно – измърмори той. – Пълна безсмислица.

– Точно така – отзова се Бранд. – Аз не мога да го съобщя ей така пред Борда. Те няма да искат и да чуят. Първо на вас трябва да го кажа, а после, ако решите да застанете с авторитета си зад твърдението...

– О-о-о! Глупости! Не съм чувал нищо от... Кой е този човек?

– Един маниак, да си призная – въздъхна Бранд. – Учихме заедно на Артур У. Още тогава си беше малко луд. Албинос. Саможив като дявол и вманиачен до мозъка на костите си на тема древна история. Ярък представител на онези, които като си наумят нещо, вървят с главата напред. Рови се из Дорлис вече двацет и пет години, така казва. Събрал е летописите практически на цялата цивилизация.

– Да, знам ги тия – изпуфтя бясно Бордовият Магистър. – В телестатичните сериали един такъв брилянтен аматьор винаги прави големи открития. Независимият човек! Вълкът единак! Врели-некипели! Искали ли сте мнението на отдела по археология?

– Разбира се. Резултатът се оказва интересен. Никой не го е грижа за Дорлис. Не става дума само за древна история, разбирате ли? Говорим за петнайсет хиляди години. На практика това си е чиста митология. Уважаваните археолози не си губят времето с митове. И само един буквоед, лаик с еднопистов мозък ще вземе да разкрие някои неща. А ако тезата се окаже вярна, Дорлис ще бъде обявен за археологически рай.

Бордовият Магистър изкриви спокойното изражение на лицето си в умолителна гримаса:

– Не е много ласкаво признание за егото. Ако във всичко това има поне малко истина, така наречената Първа Конфедерация е разполагала с много по-развита психология от нашата; пред тях ние бихме изглеждали като разни идиоти слабоумници. Освен това вероятно са конструирали позитронни роботи, които да изпълняват седемдесет и пет команди с магнитуд над всичко онова, за което сме правили хелиографско описание. Родна Галактико! Помислете си само какво роля са играли математиците.

– Вижте, сър, исках съвет от всички специалисти. Не бих ви

изложил тази теза, ако не бях сигурен, че съм я проверил отвсякъде. Първо отидох при Блек, а той е консултант-математик към „Юнайтид роботс“. Той твърди, че за тези неща няма граници. Щом има време, пари и развитие на психологията... разбирате ли... такива работи могат да бъдат конструирани веднага.

– Какви доказателства има?

– Кой, Блек?

– Не, не! Вашият приятел. Албиносът. Казвате, че имал писмени доказателства.

– Има. Аз ги нося. Той има документи... за тяхната уникалност няма никакъв спор. От неделя до днес ги подложих на всякаква проверка. Не мога да ги разчета, естествено. Не зная дали някой освен Тиър Реало е в състояние да го направи.

– Това са все камъни в нашата градина, нали? Ние не можем да не се съобразим с неговите твърдения.

– Да, в известен смисъл. Но той не твърди, че може да разчете всичко, а само някои неща. Казва, че писмеността е подобна на тази, използвана на древния Кентавър и аз ангажирах лингвисти за работа над материалите. Те могат да бъдат разчетени. И ако преводът на моя състудент се окаже неточен, ние ще знаем със сигурност.

– Добре. Дайте да ги видя.

Бранд Горла извади ламинираните документи. Бордовият Магистър ги остави настрана и посегна към преводите. През цялото време, докато четеше, всмукваше дълбоко дима от пурата си.

– Хм – бе първоначалният коментар. – Останалите данни са на Дорлис, предполагам.

– Тиър твърди, че съществуват още около стотина-двеста тона хелиографски копия. И то само за мозъка на позитронните работи. Те са все още там, в първоначалното си хранилище. Но това е най-малкото нещо. Той самият е бил в света на роботите. Има техни фотографии, телетипни записи, всякакви подробности. Те не са анализирани и очевидно са събрани така, както би ги събирал един лаик, който не знае почти нищо за психологията. Но дори и така, той пак е успял да събере достатъчно данни, за да докаже твърде убедително, че същността на света, на който е живял, не е... ъ-ъ-ъ... природна.

– Вие носите и тези документи?

– Всичките ги нося. Повечето от тях са на микрофилми, но аз съм поръчал и прожекционен апарат. Заповядайте, имам видеоустройство за вас.

След един час Бордовият Магистър взе решение:

– Ще свикам утре Бордовия съвет и ще предложа на вниманието му тази история.

– Ще изпратим ли комисия на Дорлис? – смехът на Бранд Горла бе напрегнат.

– Когато и ако успеем да получим съгласието на университета за такова начинание – отговори висшият служител със сух глас. – Оставете ми тези материали за известно време, ако обичате. Искам да ги проуча по-обстойно.

На теория Министерството на Науката и Технологиите упражнява административен контрол над всички научни изследвания. На практика, обаче, изследователските екипи в големите университети са напълно автономни единици. Основно правило е правителството да не си прави труда да оспорва тяхната автономия. Но основното правило не винаги е универсално правило.

И така, макар че Бордовият Магистър доста се мръщи, ядосва и руга, нямаше как да откаже среща на Уини Мъри. За да представим Мъри с всичките му титли, трябва да кажем, че той беше заместник-министър, отговарящ за психология, психопатия и мисловна технология. Освен това, той бе и доста способен психолог.

Та Бордовият Магистър можеше да го гледа колкото си иска кръвнишки, но нямаше как.

Мъри възприемаше реакцията му шеговито. Той разтърка продълговатата си брадичка и заговори:

– Случаят се очертава като недостатъчно ясен. Да го оставим ли така?

– Не разбирам каква информация искате – отговори хладно Бордовият Магистър. – Ролята на правителството е чисто съвещателна. И в такъв случай аз бих казал, че съветът на институцията е неприемлив.

– Аз не споря дали ролята е съвещателна или не – присви небрежно рамене Мъри. – Но вие не бихте могли да напуснете планетата без правителствено разрешение. Ето тук недостатъчната информация е от значение.

– Няма друга информация, освен онази, която ви дадохме.

– Но се чуват и други неща. Случаят започва да прилича на детска работа и секретността около него е съвсем ненужна.

– Секретност! – избухна възрастният психолог. – Щом не познавате

академичния начин на живот, не мога да ви помогна. Изследванията, особено онези от първостепенно значение, не са и не могат да бъдат обнародвани, докато не достигнат съответното си развитие. След като всичко се провери, ще ви изпратим копия от документите, които готвим за публикация.

– Е, не е достатъчно – поклати недоволен глава Мъри. – Вие заминавате за Дорлис, нали?

– Ние информирахме министерството за това.

– Защо?

– А вие защо искате да знаете?

– Значи въпросът е от изключително значение, иначе не би се наложило да заминава самият Бордови Магистър. Каква е историята с древната цивилизация и света на роботите?

– Щом питате, тогава знаете.

– Само някои неясни твърдения, които успяхме да изкопчим. Нужни са ми подробностите.

– Засега не знаем никакви подробности. Няма да разберем, докато не заминем за Дорлис.

– Тогава и аз идвам с вас.

– Какво!?

– Разбирате ли, на мен също са ми необходими подробностите.

– Защо?

– А – изправи се Мъри, – сега пък вие задавате въпроси! Вече няма смисъл. Аз зная, че университетите не са под правителствено наблюдение. Зная също, че не мога да очаквам никаква доброволна академична помощ. Но в името на Арктур, този път аз съм решен да получа помощ на всяка цена и няма значение по какъв начин ще се съпротивлявате. Ватата експедиция няма да замине никъде, ако аз не съм с вас... като представител на правителството.

Дорлис като цяло не впечатлява с нищо. Значението му за галактическата икономика е равно на нула, далеч е от големите търговски коридори, жителите му са изостанали и непросветени, а историята неясна. И все пак тук някъде в купищата камък е затрупан един древен свят. Навсякъде личат смътни следи от огън и разрушения, които са съсипали Дорлис някога преди... величавата столица на една велика Федерация.

И някъде из тези купища камъни хората от един по-нов свят се ро-веха, търсеха и се мъчеха да разберат истината.

Бордовият Магистър поклати недоволен глава и приглади посвялата си коса назад. Не беше се бръснал от една седмица:

– Бедата е там, че нямаме отправна точка. Има вероятност езикът да е изчезнал, но със системата от знаци нищо не може да бъде направено.

– Мисля, че е свършена огромна работа – отговори Бранд.

– А, удари в безпрогледна тъма! Игра на налучкване по преводите на вашия приятел албинос. Не възлагам никакви надежди на това.

– Глупости! Вие прекарахте две години по аномалията Нимиан, а тук сте само от два месеца, на място, което е сто хиляди пъти по-ценно. Нещо друго ви човърка вас – усмихна се мрачно Бранд. – Не е нужен психолог, за да разбере, че правителственият човек ви притеснява.

Бордовият Магистър отхапа края на една пура и изплю парченцето. После заговори бавно:

– Три неща у тоя твърдоглав идиот ме всесяват. Първо: не ми харесва, когато правителството се намесва; второ: не обичам непознати да душат наоколо, когато ние сме на прага на най-голямото откритие в историята на психологията. Трето: какво толкова му трябва? Какво търси?

– Не знам.

– Какво би могъл да иска? Да сте мислили за това?

– Не. Честно казано, не ме интересува. Ако бях на ваше място, не бих му обръщал внимание. Предполагам, че знаете – този Мъри нарича себе си психолог.

– Знам.

– Предполагам знаете и това, че той проявява жив интерес към всичко, което правим.

– Бих казал, че интересът му е съвсем в реда на нещата.

– О! Знаете ли още какво... – гласът му изведнъж се сниши: – Тихо. Мъри е на вратата. Спокойно.

Уини Мъри ги поздрави усмихнат, но Бордовият Магистър му отвърна, като кимна сдържано.

– Е, сър, знаете ли вие, че съм на крака от четирисет и осем часа? – заговори Мъри отвлечено. – Вие сте се натъкнали на нещо. Нещо голямо.

– Благодаря.

– Не, не. Сериозно говоря. Светът на роботите съществува.

– Вие да не би да смятахте, че няма такава нещo?

– Човекът е скептик по природа – поклати се леко заместник-министърът. – Какви са бъдещите ви планове?

– Защо питате? – сопна му се Бордовият Магистър, без сам да

разбере как думите изхвъркнаха от устата му. Сякаш действаха на своя глава.

– За да разбере дали съвпадат с моите.

– И какви са вашите?

– Не, не – усмихна се секретарят. – На вас се пада първенството да кажете какво смятате да правите. Колко дълго възнамерявате да останете тук?

– Толкова, колкото е необходимо, за да пристъпим истински към документите, които имаме.

– Това не е отговор. Какво имате предвид като казвате „да пристъпим истински“?

– Нямам ни най-малка представа. Може да са ни нужни години.

– О, проклятие.

Бордовият Магистър повдигна учудено вежди, но не каза нищо.

– Разбирам, че вие знаете местонахождението на света на роботите – взе да оглежда твърде внимателно ноктите си секретарят.

– Естествено. Тиър Реало е бил там. Неговата информация засега се доказва напълно.

– Точно така. Албиносът. Ами тогава защо да не отидем там?

– Да отидем там! Невъзможно е!

– Може ли да запитам защо?

– Вижте, вие не сте тук по наша покана – Бордовият Магистър успя да укроти своето нетърпение. – И ние не ви молим да се разпореждате какви да са по-нататъшните ни действия. Но за да ви докажа, че не търся сблъсък, ще ви дам едно малко метафорично разяснение за нашия случай. Да допуснем, че някой ни подхвърли голяма и сложна машина, съставена от части и материали, от които ние нищо не разбираме. Те са толкова много, че ние дори не проумяваме как да сглобим частите, а още по-малко разбираме какво е действието им като цяло. А сега бихте ли ме посъветвали да пристъпя „на ура“ към деликатните, непонятни, движещи се части на машината, преди да знам какво е нейното предназначение?

– Имате право, разбира се, но вие се поддавате на мистика. Метафората ми се струва присилена.

– Съвсем не. Тези позитронни работи са конструирани с определена цел, за която ние не подозираме все още нищо. Не знаем какво е предназначението им. Единственото нещо, което ни е известно е, че роботите са били напълно изолирани, оставени самостоятелно да изпълняват мисията си. Да се намесим при такова положение би било

равносилно да провалим експеримента. Ако отидем там цяла група, която се явява с непредвидимите си фактори и предизвиква нежелани реакции, всичко ще се опропасти. Най-малкото вмешателство...

– Дрън-дрън! Тиър Реало вече е бил там.

– Смятате ли, че аз не го знам? – Бордовият Магистър изведнъж загуби самообладание. – Мислите ли, че всичко това щеше да се случи, ако не бе онзи проклет албинос, един фанатичен невежа без никакви познания по психология?! Само Галактиката знае какви поразии е напразил този идиот.

След бурния изблик на Бордовия Магистър всички се умълчаха. После Мъри почука замислено с нокът по зъбите си:

– Не знам, не знам... Но трябва да разбере. И не мога да чакам с години.

Мъри излезна. След него Бордовият Магистър изля гнева си пред Бранд:

– И как сега да го спрем да не ходи в света на роботите, ако той поиска да го направи?!

– Не виждам как би могъл да отиде, ако не му позволим. Не той оглавява експедицията.

– Не той ли? Точно по този въпрос исках да ви кажа нещо преди да влезем. Откакто сме пристигнали, на Дорлис са кацнали десет военни кораба.

– Какво?!

– Ами да.

– Защо?

– Причините, моето момче, са ми също така неизвестни.

– Имаш ли нещо против да вляза? – запита Уини Мъри учтиво и Тиър Реало вдигна сепнат очи от пръснатите книжа по бюрото си.

– Влезте. Ще поразтребя малко, за да има къде да седнете – албиносът махна нервно натрупаните документи от един стол.

Мъри седна и кръстоса дългите си крака:

– И тук ли работите? – кимна той по посока на бюрото.

Тиър тръсна глава и се усмихна едва-едва. Той автоматично събра листовите на купчинка и я обърна с изписаното надолу.

През месеците, откакто се бе върнал към Дорлис със стотина психолози – повече или по-малко известни, – той се бе почувствал отстранен от центъра на събитията. За него там вече там нямаше място. Освен

да отговаря на въпросите за света на роботите, които бе виждал единствено той, албиносът вече не играеше никаква роля. И въпреки това усещаше, че всички искат той да си тръгне.

Имаше право да се възмущава, но нали винаги ставаше така.

– Моля? – той изпусна следващата фраза на Мъри.

– Казвам, че е чудно защо не са ви включили в екипа – повтори секретарят.

– Да – разведри се Тиър. – Но нещата се изплъзнаха от ръцете ми. Не зависят от мен.

– Макар че бяхте в света на роботите.

– Стреших, казват ми го. Можех да проваля всичко.

– Те се дразнят, защото сте се сдобили с информация от извора, а те не са. Не се оставяйте чудатите им титли да ви объркват, да ви внушават, че сте никой. Един здравомислещ лаик е за предпочитане пред учения слепец. Вие и аз... аз също съм лаик, както знаете... трябва да защитаваме правата си. Моля, вземете си цигара.

– Аз не пу... Ще си взема една, благодаря – албиносът бе поласкан от вниманието на високия гост. Затова обърна отново книгата си в нормално положение и запали цигарата си смело, но неуверено.

– Двайсет и пет години – започна тихо Тиър, но се задави от кашлица.

– Бихте ли ми отговорили на няколко въпроса за този свят?

– Да. Мен само за него ме питат. Но по-добре да бяхте ги попитали тях. Сигурно вече всичко са проучили – издуха той дима далеч от себе си.

– Честно казано, още не са започнали даже. А аз искам чистата информация без гарнитура от психологически тълкувания. Преди всичко какви хора... или неща... са тези работи? Вие нямате техни фотографии, така ли?

– Ами не. Не ми се искаше да ги снимам. Но те не са предмети. Те са хора.

– Не са ли машини? А изглеждат ли като... хора?

– Да... почти. Поне външно. Аз донесох някои изследвания на клетъчната им структура. Данните са у Бордовия Магистър. Отвътре те са различни, както знаете, много са опростени. Но вие няма как да го знаете. Интересни са... и са приятни.

– По-опростени ли са от другите форми на живот на планетата?

– О, не. Планетата е много примитивна. И... и – пристъпите от кашлица не му позволяваха да продължи. Тиър загаси неумело цигарата. –

Те са изградени от протоплазма. Не вярвам да имат и най-малка представа, че са роботи.

– Не. Сигурно е така. Ами имат ли развита наука?

– Не зная. Нямах възможност да разбера. Всичко беше толкова различно. Според мен само специалист ще разбере.

– Имат ли машини?

– Ами да! – учуди се албиносът на въпроса. – Много машини и от всякакви видове.

– Големи градове?

– Да!

– И вие ги харесвате? Защо? – заместник-министърът отвори широко очи.

– Не знам. Просто са добронамерени. Разбирахме се. Изобщо не ме притесняваха. Няма нищо определено, което да изтъкна. Може би защото ми беше трудно да се върна в къщи, а те не са с толкова тежки характеристики като хората.

– По-приятелски настроени ли са?

– Н-не. Не мога да кажа така. Те не ме приеха изцяло. Аз бях чужденец, не знаех езика им в началото... такива работи. Но... – той изведнъж вдигна глава и лицето му засия, – аз ги разбирах по-добре. По-добре вниквах в техните мисли. Аз... Но не зная защо.

– Хм. Ами... още една цигара? Не? Добре ще е сега да се тръшна на възглавницата. Късно стана. Какво ще кажете утре да поиграем голф, само двамата? Изкарах един кратък курс. Ще ми е от полза. Хайде да излезем. Упражнението ще раздвижи кръвта ви – засмя се секретарят и излезе.

На път към стаята си той промърмори под нос:

– Прилича ми на смъртна присъда... – и си засвирка умислен.

На следващия ден, когато се изправи срещу Бордовия Магистър, Мъри повтори мислено фразата си. Този път не седна.

– Пак ли? – запита уморено Бордовият Магистър.

– Пак! Но този път съвсем по същество. Възможно е да ми се наложи да поема управлението на вашата експедиция.

– Какво?! Невъзможно, сър! Няма да слушам такива приказки.

– Ето правомощията ми – Уини Мъри представи металния си цилиндър, който се отвори при едно натискане с палец. – Имам пълната власт и свобода на действията си. Подписано е, както виждате, от

председателя на Конгреса на Федерацията.

– Значи така... Но защо? – възрастният мъж с усилие успокояваше дишането си. – Малка своеволна тирания. И какъв е смисълът?

– Чудесен е, сър. Ние всичките имаме различни гледни точки за тази експедиция. Министерството на науката и технологиите разглежда света на роботите не откъм научната сензация, а съгласно това дали могат да нарушат мира във Федерацията. Не вярвам някога да сте се замисляли каква опасност крие този свят на роботите.

– Според мен никаква. Той е напълно изолиран и безвреден.

– Как бихте могли да знаете?

– Съдя по експеримента – извика Бордовият Магистър гневно. – Той е замислен като затворена система. Ето ги – колкото може по-далеч от търговските маршрути, в район, който е съвсем слабо заселен. Идеята е роботите да се развиват свободно без нашата намеса, без да се намесваме в процеса на създаването им.

– Тук не съм съгласен с вас – усмихна се Мъри. – Вижте, вашата беда е в това, че сте теоретик. Виждате нещата такива, каквито би трябвало да са. А аз съм практик човек и виждам нещата такива, каквито са. Нито един експеримент не може да бъде оставен на самотек: необходимо е да има поне наблюдател, който да следи процеса и да го направлява, ако обстоятелствата го изискват.

– Е, какво тогава? – в гласа на учения прозвуча упорство.

– Ами наблюдателите в този експеримент, психолозите от Дорлис, са си отишли с Първата Федерация. Така в продължение на петнайсет хиляди години експериментът е протичал на воля. Малките грешки, натрупани с времето, са станали големи и са позволили чуждо вмешателство, което е предизвикало и други грешки. Геометрична прогресия. И не е имало кой да я спре.

– Чисто предположение.

– Може би. Но вие се интересувате само от света на роботите. А аз трябва да мисля за цялата Федерация.

– И каква опасност могат да представляват роботите за Федерацията? Аз пък не зная какво целите вие на Арктур, човече.

– Ще ви го кажа простичко – въздъхна Мъри. – Но не ме укорявайте, ако ви прозвучи твърде мелодраматично. Във Федерацията не е имало никакви вътрешни войни от векове насам. Какво ще стане, ако установим контакт с тези работи?

– Да не би да се опасявате от един нов свят?

– Възможно е. Каква е тяхната наука? Роботите понякога правят

странни неща.

– Каква наука биха могли да имат те? Те не са метало-електронни супермени. Те са слаби същества от протоплазма, бледа имитация на сегашното човечество. Имат позитронен мозък, който е пригоден да работи в условията на по-опростени психологически закони. Ако думата „робот“ ви плаши...

– Не, не ме плаши. Но аз разговарях с Риър Реало. Той е единственият, който ги е виждал, както знаете.

Бордовият Магистър изруга тихо, без да се притеснява. Значи позволиха на един слабоумен лаик да надрънка какво ли не и да развали всичко.

– Ние имаме всичките материали на Реало. Оценяваме ги по достойнство. Уверявам ви, че в тях не става дума за никаква опасност. Експериментът е изцяло академичен. Не бих загубил и два дена с него, ако не обещавахте големи възможности. Идеята е била да се изгради позитронен мозък, който да съдържа модификации на една или две фундаментални аксиоми. Не сме стигнали до детайлите, но те са незначителни. Това е първият експеримент от този вид и дори великите психолози на онези времена са действали стъпка по стъпка. Дори и на великите митични психолози от онова време им се е налагало да действат постепенно, напредвали са стъпало по стъпало. Тези работи не са нито суперхора, нито зверове, казвам ви. Уверявам ви... като психолог.

– Съжалявам! Аз също съм психолог. С по-голям уклон към практиката, страхувам се. Това е всичко. Но дори и да става дума за малки модификации, да вземем войнствения дух като общо понятие. Това не е научен термин, но сега нямам време да излагам нещата по научному. Знаете какво имам предвид. Ние, хората, някога сме били войнствени. Но тази черта се е загубила. Една стабилна политическа и икономическа система не предразполага хората към пилеене на сили за свади. Това не е фактор за оцеляване. Но да предположим, че роботите са войнствено настроени. Да допуснем, че в резултат на грешка по времето, когато не са били наблюдавани, те са станали далеч по-войнствени, отколкото създателите на експеримента са предполагали. С такива творения никак няма да ни е лесно. И накрая да допуснем, че всичките звезди в Галактиката станат нови в едно и също време. Хайде наистина да започнем да се тревожим.

– Има и още нещо – Мъри не се впечатли от сарказма на учения си колега. – Тиър Реало е харесал тези работи. Харесал ги е повече от истинските хора. Там се е почувствал много добре, а ние знаем какъв

саможивец е той в своя свят.

– И какво от това? – запита Бордовият Магистър.

– Не разбирате ли? – вдигна учудено вежди Уини Мъри. – Тиър Реало харесва роботите, защото очевидно прилича на тях. Гарантирам ви още сега, че пълните психични анализи на Тиър Реало ще покажат модификация от няколко основни аксиоми. И те ще са същите като при роботите. Тиър Реало е работил четвърт столетие, за да докаже нещо, на което цялото научно братство щеше да се смее до смърт, ако го знаеше. Налице е фанатизъм – добро, искрено, нечовешко постоянство. Тези роботи вероятно са същите!

– Вие не мислите логично – реагира Бордовият Магистър. – Водите спора като маниак, като идиот.

– На мене не ми трябва точни математически доказателства. Едно разумно съмнение ми е достатъчно. Аз трябва да защитавам Федерацията. Слушайте, има логика в моята мисъл, вие го знаете. Психолозите на Дорлис не са били от висока класа. Вие сам отбелязахте, че е трябвало да напредват стъпало по стъпало. Техните хуманоиди... хайде да не ги наричаме роботи... са само имитация на човешките същества и не биха могли да са сполучливи. Хората притежават много, много сложна система на реагиране – неща като социално съзнание и желание за установяване на етични норми; някои по-обикновени неща като галантност, щедрост, честни взаимоотношения и така нататък, които е невъзможно да бъдат изкопирани. Не мисля, че тези хуманоиди са в състояние да ги проумеят. Но задължително би трябвало да притежават постоянство, а то на практика означава упоритост и войнствен характер, ако добре съм схванал характера на самия Тиър Реало. В случай, че науката им е постигнала поне нещо, тогава аз не желая да ги видя как препускат на воля из Галактиката, особено имайки предвид, че нашата численост е хиляди, милиони пъти по-малка от тяхната. Нямам намерение да им позволявам никаква свобода на действие!

– Какви незабавни мерки смятате да предприемете? – лицето на Бордовия Магистър придоби сурово изражение.

– Още не съм решил. Но мисля, че съм склонен да организирам една скромна експедиция към въпросната планета.

– Чакайте сега – старият психолог се изправи поривисто и заобиколи бюрото. – Ясно ли ви е напълно какво вършите? – сграбчи той секретаря за лакътя. – Възможностите на този масов експеримент надхвърлят всички предварителни разчети от ваша или от моя страна. Човек не може да знае какво разрушава с намесата си.

– Аз зная. Да не мислите, че съм във възторг от онова, което правя? Тази работа съвсем не е геройска работа. Все пак съм психолог и искам да разбера какво става, но съм изпратен тук, за да защитавам Федерацията. Ще го правя, докъдето се простират възможностите ми... ама че мръсна работа! Но не мога да не се заема с нея.

– Още не сте я обмислили добре. Какво можете да знаете вие за прозренията, които тя би ни дала за усвояването на основните закони на психологията? Всичко ще придобие много по-големи размери, ще доведе до сливането на две галактически системи. Това ще ни изпрати в невероятни за нас висини. Те ще отворят пред нас знания и сила, власт – милиони пъти по-големи от щетите, които биха ни причинили роботите. Ако изобщо са метало-електрически суперхора, съмнявам се да е така.

– Сега пък вие си играете на „дали или“ – вдигна недоумяващо рамене секретарят.

– Чуйте ме. Правя ви предложение. Блокирайте ги. Изолирайте ги със своите кораби. Струпайте там охранители. Но не ги закачайте. Дайте ни още време. Дайте ни възможност. Длъжни сте!

– Мислих си за такова нещо. Но се налага да представя идеята пред Конгреса за одобрение. Планът ще е скъп, да знаете.

– За какви разходи говорите вие? – Бордовият Магистър се хвърли на стола си в пристъп на диво нетърпение. – Осъзнавате ли изобщо каква ще е отплатата, ако успеем?

Мъри се замисли, после се усмихна с половин уста:

– Ами ако те осъществят междузвезден полет?

– Тогава ще оттегля възраженията си – отвърна веднага другият.

– Ще го обсъдим с Конгреса – изправи се секретарят.

Бранд Горла се стараше да запази изражението на лицето си безпристрастно, докато наблюдаваше прегърбения Бордови Магистър. Неговите възторжени приказки пред членовете на експедицията бяха кухи, безмислени и започваха да го изнервят:

– И какво възнамерявате да правите сега?

– Изпратих да доведат Тиър Реало – Бордовият Магистър не се обърна, само раменете му леко потръпнаха. – Този малък глупак миналата седмица е заминал за Източния Континент...

– Защо?

– Как мога да проумея капризите му? Не разбирате ли, че Мъри е прав? Онзи е психически ненормален. Не биваше да го оставяме без

наблюдение. Ако го познавах, нямаше да допусна такава ситуация. Сега се връща, но повече няма да се меси. Трябваше вече да е тук преди два часа – промърмори той накрая.

– Намираме се в невъзможна ситуация, сър – отбеляза Бранд.

– Така ли смятате?

– Ами... Мислите ли, че Конгресът ще се съгласи да има някакъв патрул извън света на роботите? Въпросът опира до пари, а жителите на Галактиката няма да одобрят прахосването им. Психологическите уравнения се превръщат в аксиоми от общ характер. Всъщност не разбирам защо Мъри се съгласи да докладва пред Конгреса.

– Наистина ли? – Бордовият Магистър най-после се обърна с лице към своя подчинен. – Ами... глупакът се смята за психолог. Галактиката да ни е на помощ, ето го слабото му място. Ласкае се от мисълта, че сърце не му дава да унищожи света на роботите. А на Федерацията това ѝ е хубавото, че иска точно унищожаването им. И той ще се хвърли към някакъв разумен компромис. Конгресът няма да се съгласи с него изцяло, няма нужда да ме уверявате как е – гласът му бе тих, спокоен. – Но аз ще помоля да ни дадат десет години, две години, шест месеца... толкова, колкото успея да изкопча. Все нещо ще получим. Междувременно ще получим нови данни за света. По някакъв начин ще укрепнем и ще удължим срока на споразумението, щом изтече. Ще запазим проекта.

Известно време никой не проговори, тишината бе нарушена пак от Бордовия Магистър:

– Ето тука вече Тиър Реало има съществена роля – отбеляза той с горчивина.

Бранд Горда го наблюдаваше мълчаливо и чакаше.

– От тази точка Мъри вижда онова, което ние не успяхме – продължи Бордовият Магистър. – Реало е инвалид в областта на психологията, но е единствената ни реална следа към този случай. Ако му направим изследвания, ще имаме груба картина на роботите, изопачена, разбира се, защото обкръжението там е недружелюбно, враждебно. Все пак няма да обръщаме внимание на това, ще направим оценка... Ох, всичко това ми дойде до гуша.

Сигналната лампа светна и Бордовият Магистър въздъхна:

– Тука е. Добре, Горла, сядайте, така ме изнервяте. Хайде да го видим.

Тиър Реало премина през вратата като комета и се спря внезапно задъхан по средата на стаята. Огледа пронизително първо единия, после другия.

– Как стана всичко това?

– Кое всичко? – запита хладно Бордовият Магистър. – Седнете. Искам да ви задам няколко въпроса.

– Не. Първо вие отговорете на моя въпрос.

– Седнете!

Реал седна. Очите му с напълниха със сълзи:

– Те искат да унищожат света на роботите.

– Не се тревожете за това.

– Но вие казахте, че могат да го направят, ако роботите усвоят междузвездните пътувания. Вие така казахте. Вие сте глупак. Не виждате ли... Реало се задави.

– Моля ви да се успокоите и да говорите смислено – намръщи се Бордовият Магистър.

– Но те ще усвоят междузвездните пътувания много скоро – процеди Реало и изскърца със зъби.

Двамата психолози се втурнаха към дребния мъж:

– Какво!!!

– Ами... ами вие какво си мислите? – изправи се Реало отчаян до ярост. – Вие да не сте си въобразили, че се приземих в някаква пустиня или наред океан и направих сам изследванията си? Вие живота за някаква книжна история ли го взимате? Веднага, щом кацнах, ме заловиха и ме отведоха в един голям град. Поне за мене беше голям. Много различен от нашите. Има... Но аз няма да ви кажа какво има.

– Оставете града сега – изкрещя Бордовият Магистър. – Хванали са ви. После!

– Направиха ми изследвания. Изследваха съоръженията ми. После една нощ аз се магнах, за да кажа на Федерацията. Те не разбраха, че се магнах. Те не искаха да си тръгвам – гласът му затрепера. – А аз щях да остана, щом като е така, но трябваше да съобщя на Федерацията.

– Казахте ли им нещо за вашия кораб?

– Как можех да им кажа? Аз не съм механик. Аз не зная теорията на конструирането. Но им показах как работи контролното табло и ги остана да разгледат двигателите. Това е всичко.

– Тогава никога няма да успят – каза повече на себе си Бранд Горла. – Не е достатъчно.

– О-о-о, да, достатъчно е – възтържествува неочаквано албиносът, извисявайки писклив глас. – Аз ги познавам. Те са машини, знаете го. Те ще работят върху проблема. И ще работят, и ще работят, и ще работят. Никога няма да се откажат. Накрая ще постигнат своето. Те

разбраха достатъчно неща от мене. Обзалагам се, че измъкнаха достатъчно.

Бордовият Магистър го изгледа продължително и се извърна уморено, тежко:

– Защо не ни казахте?

– Защото ми отнехте моя свят. Аз го открих... сам-самичък... съвсем самичък. А след като свърших цялата работа и ви поканих, вие ме отхвърлихте. От вас получих само упреци, че съм кацнал там и съм могъл да унищожа всичко с вмешателството си. Защо трябваше да ви казвам? Намерете си всичко, щом като сте толкова умни и си позволявате да ме изритате.

„Саможивец! – помисли си с горчивина Бордовият Магистър. – Комплекс за малоценност! Мания за преследване! Хубава работа! Нещата се натаманяват вече, след като си дадохме труда да погледнем отгътък хоризонта и да видим какво има под носовете ни. Сега всичко е разрушено.“

– Добре, Реало. Приключихме всичко – обърна се той към албиноса. – Тръгвайте си.

– Всичко ли? Наистина ли това е крайт? – в гласа на Бранд Горла имаше напрежение.

– Наистина. Първоначалният експеримент приключи. Пораженията, причинени от посещението на Реало, спокойно могат да са толкова големи, че да направят плановете ни ялови. Освен това... Мъри е прав. Ако имат вече междузвездни пътувания, значи са опасни.

– Но вие да не ги унищожите сега! – разкрещя Реало. – Не можете да ги унищожите. Те не са навредили никому.

Отговор не последва и той продължи яростно:

– Връщам се там. Аз ще ги предупредя. Те ще са готови. Аз ще ги предупредя! – албиносът отстъпваше към вратата, тънките му бели коси бяха настръхнали, червените му очи щяха да изскочат от орбитите си.

Бордовият Магистър не направи ни най-малко усилие да го задържи, когато онзи се втурна през вратата навън.

– Оставете го да върви. Този свят е светът на целия му живот. Той повече не ме интересува.

Тиър Реало се втурна към света на роботите с такава скорост, от която се задъхваше.

Някъде пред него се намираще мъгляво петънце, далечен свят с изкуствено човечество. То с мъка се справяше с един експеримент, който отдавна бе мъртъв. С всички сили сляпо се стремеше към една нова цел

Смъртна присъда

– междузвездните пътувания, които щяха да се окажат тяхната смъртна присъда.

Но той се движеше към този свят, към същия град, в който бе „изследван“ първия път. Спомняше си го добре. Неговото име бе първото нещо, което той научи от техния език.

Ню Йорк!

КРАЙ

© 1943 Айзък Азимов

Isaac Asimov
Death Sentence, 1943

Източник: <http://sfbg.us>

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/1148>]